

Startnotitie Klimaatadaptatie

Inleiding

Klimaatadaptatie gaat over de wijze waarop wij ons aanpassen op de klimaatverandering. Het gaat hierbij om hogere temperaturen (warmte) en meer regen in korte tijd (water).

We willen beleid ontwikkelen op het gebied van klimaatadaptatie. Dit beleidsplan heeft als doel klimaatadaptatie onder ieders aandacht te brengen, concrete projecten uit te voeren en klimaatadaptatie structureel te borgen bij inwoners, bedrijven en onze eigen organisatie. Dit beleid- en uitvoeringsplan willen we samen met de raad, bewoners en bedrijven opstellen. In de begroting 2019 is het op te stellen beleidsplan al geïntroduceerd als het "50.000 bomenplan". Er is hierbij gekozen voor een pakkende titel waar iedereen meteen een voorstelling kan hebben.

Het op te stellen beleid geeft inzicht in klimaatadaptatie en leidt tot:

- Het vergroten kennis over het onderwerp;
- inzicht in de behoefte en noodzaak;
- inzicht in de effecten zijn als we niets doen;
- inzicht in de effecten zijn als we wel iets doen;
- inzicht in de gevolgen van klimaatadaptatie voor onze inwoners;
- welke kosten er mee zijn gemoeid;
- welke maatregelen er mogelijk en nodig zijn (op korte en lange termijn);
- welke keuzes gemaakt kunnen worden;
- het bepalen van een visie op lange termijn en dit vertalen naar maatregelen op korte termijn.

Samenhang

Vertrekpunt voor het opstellen van beleid klimaatadaptatie is onder andere het [Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie](#) en het op 20 november 2018 gesloten [bestuursakkoord klimaatadaptatie](#) (ook als bijlage bij deze startnotitie). Dit programma wordt onder andere vertaald in een omgevingsvisie voor provincie en gemeente, met als onderliggend beleid het programma Klimaatadaptatie.

Daarnaast kent Klimaatadaptatie een nauwe samenhang met verschillende andere actuele thema's, zoals de energietransitie, biodiversiteit, circulaire economie en het te herijken integrale programma Duurzaamheid.

Verkenning van het onderwerp

Het klimaat verandert sneller dan verwacht. Het gaat heviger regenen in kortere periodes (het is niet per definitie zo dat er meer regen valt). Daarnaast wordt verwacht dat in 2050 de temperatuur met gemiddeld 2 graden is gestegen.

Het Planbureau voor de leefomgeving omschrijft klimaatadaptatie als volgt:

'Klimaatadaptatie is het proces waarbij de samenleving zich aanpast aan het actuele of verwachte klimaat en de effecten daarvan, om de schade die gepaard kan gaan met klimaatverandering te beperken en de kansen die de klimaatverandering biedt te benutten. Natuurlijke systemen passen zich uitsluitend aan bij het actuele klimaat en de effecten daarvan; menselijke interventies kunnen aanpassingen in natuurlijke systemen faciliteren'.

Er is ondertussen al steeds meer maatschappelijk en economisch bewustzijn van de gevolgen van klimaatadaptatie. We beseffen ons steeds meer dat we ons moeten aanpassen aan het veranderende klimaat. Doen we dit niet, dan heeft dat gevolgen voor het welzijn van mens en dier.

Gevolgen veranderend klimaat

Klimaatadaptatie heeft effect op ons welzijn. Algemeen geldt dat extreme(re) hitte leidt tot meer voortijdige sterfte en ernstig verminderd welzijn van kwetsbare mensen.

Hieronder volgt een korte opsomming van gevolgen van het veranderende klimaat:

- Door een warmer klimaat neemt de kans toe op (te) **hoge temperatuur**. Dit geldt voor woningen en kantoren, maar ook in de openbare ruimte, en dan met name in stedelijk gebied waar weinig groen is.
De verwachting is dat hierdoor steeds meer mensen uit de steden verhuizen naar een groenere omgeving.
- Er valt **meer regen in kortere tijd**. Deze regenval kan niet altijd meer worden verwerkt door onze afvoersystemen. Tunnels kunnen onder water \ lopen en straten komen vaker blank te staan.
- Vier miljoen Nederlanders hebben last van **pollen en hooikoorts**. Door het veranderende klimaat wordt het groeiseizoen van diverse bomen en planten langer en is er sprake van een toename van het aantal zeer allergene plantensoorten.
- Het aantal mensen met **huidkanker** stijgt.
- **Blauwalg en botulisme** treden steeds vaker op.
- Door een langer groeiseizoen zijn **tekenen** langer actief. Tegelijkertijd zijn mensen, door het warmere weer vaker buiten en lopen ze meer kans op een tekenbeet.
- De verwachting is dat **drinkwaterleidingen** in de grond gaan opwarmen waardoor ook het water warmer wordt en de kans op legionella toeneemt.
- We krijgen meer te maken met **invasieve soorten**. Deze zijn lastig te bestrijding en geven op sommige plaatsen hinder en overlast.

Vergroening van de openbare ruimte

Vergroening kan een belangrijke rol spelen in het temperen van hitte, extreme neerslag en droogte. Een paar voorbeelden:

- Groen vermindert de kans op wateroverlast;
- Groen verkoelt de stad in de zomer;
- Groen draagt bij aan een betere gezondheid en een hoger welzijn;
- Groen draagt bij aan sociale cohesie;
- Groen trekt bedrijven;
- Groen zorgt voor biodiversiteit;
- Groen verhoogt de waarde van huizen en kantoren.

Wanneer we kijken naar klimaatadaptatie is er een korte en lange termijn te onderscheiden.

In het op te stellen beleidsplan omschrijven we de te nemen stappen van klimaatbewust (2022), naar klimaatactief (2030) en tot slot klimaatadaptief en robuust (2050).

Noodzaak tot aanpak

De gevolgen van klimaatverandering is al geschetst onder het kopje Verkenning van het onderwerp. Het aanpassen van de leefomgeving om deze gevolgen op te vangen, kent vaak een lange doorlooptijd. Sommige maatregelen die nu worden doorgevoerd, hebben pas effect op langere termijn.

Daarom is het van belang niet langer te wachten, maar nu te handelen om de gevolgen op termijn tegen te gaan. Het gaat hierbij niet alleen om de inrichting van de openbare ruimte, woningen en gebouwen, maar zeker ook om het aanpassen van gedrag.

De afgelopen periode hebben we in de gemeente Heerenveen van dichtbij het veranderende klimaat meegemaakt. Tijdens heftige regenval in het voorjaar kwamen straten blank te staan en liepen tunnels onder. De lange hete en droge zomerperiode zorgde onder andere voor blauwalg, een beregeningsverbod en toename van natuurbranden. Hierdoor hebben onze inwoners en ondernemers zelf ervaren wat de gevolgen van klimaatverandering zijn. De tijd is rijp om aan de slag te gaan met klimaatadaptatie.

LEEWARDER COURANT
06 juni 2018, pag. 2

Meyerweg, De Knipe. FOTO CAROLINE DE GRAAF

Hoek Badweg/Breedpad, Heerenveen. FOTO JANNIKE DE JONG

Van Helomalaan, Heerenveen. FOTO LC

Tunnel Koornbeursweg, Heerenveen. FOTO JOLANDA VESSER

Burger helpt Heerenveen met regenbeleid

WIETSKE KOEN

HEERENVEEN Veertig schriftelijke reacties, dertig foto's en vijf video's kreeg de gemeente Heerenveen op de oproep aan inwoners om beelden van wateroverlast te sturen na de wolkbreuk van vorige week.

Dankzij deze informatie kan de gemeente zien wat er op bepaalde plaatsen gebeurt als er veel water valt. Vorige week donderdagmiddag was er sprake van een heuse wolkbreuk boven Heerenveen. Straten kwamen blank te staan, tunnels liepen vol en pleinen stroomden over.

De brandweer had zijn handen vol om het water weg te werken.

In een half uur tijd viel er 25,8 millimeter. Volgens het KNMI komt een dergelijke hoeveelheid neerslag in zo'n tijdsbestek eens in de vijftien jaar naar beneden. Over een periode van zeven uur noteerde het instituut in De Bilt 31,9 millimeter.

Normaliter is er bij 10 millimeter sprake van een „natte dag“, aldus een woordvoerder van Nationale Regenradar. Daarvan telt Nederland er gemiddeld 22. Over een heel jaar valt er 800 millimeter regen, omgerekend zo'n 67 millimeter per maand. Een snelle rekensom leert dat wat er

vorige week donderdag in een uur uit de hemel kwam, doorgaans in een halve maand valt.

Vanwege de klimaatsverandering houdt Heerenveen er rekening mee dat zo'n wolkbreuk zich in de toekomst nog wel een keer kan voordoen. „Wy sille ús dêrop tariede moatte en der as oerheid mei leare te libjen“, zegt woordvoester Trienstje van der Meer van de gemeente Heerenveen.

Door een oproep op sociale media te plaatsen hoopte de gemeente een beeld te krijgen van de plekken waar de overlast zich voordeed. „Dit wie it momint om ús boargers te freegjen:

„jou ús no ris ynsicht yn wat der yn dyn omjouwing gebeurd is. Wês ús eagen.“

Inwoners reageerden door foto's, video's en mailtjes in te sturen. De respondenten waren voornamelijk afkomstig uit de westelijke wijken: de Greiden en Nijehaske. Maar het kan ook zijn dat daar actieve Facebookgebruikers zitten, relatieveert Heerenveen.

„Dit wie de earste stap“, stelt de woordvoerder. „Wy sille anst sjen wat foar oanjûn past op welk plak.“ Meer groen is een optie of speciale tegels. „Der binne opsjes genôch“, aldus Van der Meer.

Verantwoordelijkheden

De rol en verantwoordelijkheden van gemeente, bewoners en bedrijven is afhankelijk van de aanpak die we kiezen.

De gemeente is verantwoordelijk voor de inrichting, het beheer en onderhoud van de openbare ruimte en kan daarin zelf keuzes maken in de maatregelen in de openbare ruimte. Hierbij is natuurlijk goede afstemming nodig tussen de verschillende afdelingen binnen de gemeente (zoals Ruimtelijke ontwikkeling, Maatschappelijke ontwikkeling, Realisatie en wijkbeheer, vergunningverlening), maar ook met andere partijen zoals het Wetterskip Fryslân en de provincie Fryslân.

Echter, alleen maatregelen in de openbare ruimte volstaan niet. Ook op particuliere en bedrijfspercelen zijn maatregelen nodig, te denken aan operatie [Steenbreek](#). Daarnaast moet ook worden gedacht aan maatregelen in bijvoorbeeld kantoren.

Tot slot is het van groot belang dat het gedrag wordt aangepast. Bij deze maatregelen heeft de gemeente ook een taak. Denk aan het geven van voorlichting of het stimuleren van verandering via financiële prikkels.

Verder kan gedacht worden aan betrokkenheid van woningbouwcoöperaties. Zij kunnen worden gevraagd om maatregelen te treffen aan hun woningen en de bijbehorende tuinen.

Ook kan gedacht worden aan bedrijven, waarvan we vragen om de terreinen te "ontharden/vergroenen", maar denk ook aan bedrijven die ons kunnen ondersteunen, zoals tuincentrum, hoveniers enzovoort.

Bij het opstellen van het beleid Klimaatadaptatie gaan we met verschillende partijen (de gemeenteraad, ondernemers, plaatselijk belangen, woningbouwcoöperaties etc.) keuzes maken in de aanpak van klimaatadaptatie vanuit ieders verantwoordelijkheid.

Randvoorwaarden

Bij het opstellen van beleid rondom klimaatadaptatie is het van belang dit thema te zien als onderdeel van een groter geheel. Het heeft overlap met bijvoorbeeld biodiversiteit, circulaire economie en natuurlijk het gemeentelijk programma duurzaamheid.

Daarnaast is klimaatadaptatie onderdeel van het gemeentelijk Watertakenplan (vastgesteld door de gemeenteraad in 2016. In dat plan zijn al maatregelen geformuleerd om in te spelen op klimaatadaptatie.

De gemeenteraad heeft toen onder andere een knip gelegd tussen wateroverlast en waterhinder (zie afbeelding). Dit onderscheid willen we blijven aanhouden in het op te stellen beleidsplan klimaatadaptatie.

Hinder	Overlast
- Water op straat gedurende een uur na een regenbui. - Drassige tuinen gedurende enkele uren na een regenbui of -periode. - Water in kruipruimte (regenwater; grondwater wordt hier niet behandeld). - Fietstunnel gedeeltelijk onder water. - Beperking gebruik afvoeren in huis.	- Overstromende wc's. - Wegstructuur niet meer zichtbaar (onveilige situatie). - Binnentredend water in huizen. - Onderscheid wegen/waterpartijen onduidelijk/niet zichtbaar (onveilige situatie). - Verminderde bereikbaarheid voor hulpdiensten.

Participatie en communicatie

Niet alleen bij het opstellen van beleid, maar ook bij de uitvoering van maatregelen is participatie een belangrijk onderdeel. Hierbij onderscheiden we twee fasen:

Fase 1: het opstellen van het beleid klimaatadaptatie

In een eerdere inventarisatie rondom het programma duurzaamheid is al gebleken dat klimaatadaptatie erg leeft bij inwoners en ondernemers. Tijdens de komende periode gaan we mensen actief oproepen deze ideeën met ons te delen. Denk aan de gemeenteraad, inwoners, bedrijven, maar ook partijen als het Wetterskip Fryslân. Mensen kunnen dit zowel digitaal (via de website of social media) als fysiek (via bijeenkomsten) doen. Het aanleveren van ideeën moet gemakkelijk zijn voor iedereen én het moet aantrekkelijk zijn om mee te doen.

Ook is het van belang duidelijk aan te geven wat we van de samenleving verwachten en wat wij vervolgens met alle input gaan doen. Heldere communicatie waarbij we ook ingaan op de verwachtingen en de kaders is cruciaal voor het slagen van participatie.

Ook gebruiken we de input die we al eerder hebben opgehaald tijdens de inventarisatie rondom het te herijken programma duurzaamheid.

Fase 2: het uitvoeren van het beleid via uitvoeringsprojecten

Vervolgens is het belangrijk dat inwoners, bedrijven, het Wetterskip Fryslân en anderen betrokken worden bij de aanpak van klimaatadaptatie. Bij het opstellen van het beleidsplan, gaan we gezamenlijk keuzes maken hoe we de participatie rondom de uitvoering van de maatregelen gaan vormgeven.

Proces

Na vaststelling van deze startnotitie door de raad kunnen we de volgende stappen in het proces zetten:

1. Raad stemt in met bedoeling, proces en planning (startnotitie)
2. Uitwerking maken in plan van aanpak
3. Proces van informatie halen/ideeën uitwisselen met bewoners/bedrijven/Wetterskip over klimaatadaptatie
4. Beleid en uitvoeringsplan opstellen inclusief benodigd budget
5. Beleid en uitvoeringsplan inclusief benodigd budget ter vaststelling aan de raad voorleggen
6. Organisatie vorm geven
7. Start uitvoering van project(en)

Planning

- Besluit over startnotitie	jan 2019
- In gesprek met raad, bewoners en organisaties	n.t.b.*
- Beleid en uitvoeringsplan opstellen	n.t.b.*
- Vaststellen beleid/uitvoeringsplan door de raad	n.t.b.*
- Start project(en) klimaatadaptatie	n.t.b.*

** Vanwege de samenhang wordt de planning afgestemd met het integraal programma Duurzaamheid en programma biodiversiteit, mede vanuit prioritering van de raad.*

Financieel

Er is op dit moment nog geen budget beschikbaar om het participatieproject van fase 1 (opstellen van beleid) vorm te geven.

In de begroting 2019 is plangeld opgenomen (in 2020) om samen met bewoners verder invulling te geven aan klimaatadaptatie.

In het op te stellen beleidsplan wordt opgenomen welke financiële middelen er nodig zijn voor de uitvoering van klimaatadaptatie.